

ISSN 2181-922X

TIL VA MADANIYAT

UZBEKISTAN

LANGUAGE & CULTURE

O'ZBEKISTON

2021 Vol. 2

www.navoiy-uni.uz
www.uzlc.navoiy-uni.uz

ISSN 2181-922X

O‘ZBEKISTON

TIL VA MADANIYAT

UZBEKISTAN

LANGUAGE AND CULTURE

2021 Vol. 2

www.navoiy-uni.uz
www.uzlc.navoiy-uni.uz

Alisher Navoiy nomidagi Toshkent davlat o'zbek tili va adabiyoti universiteti

Bosh muharrir: Shuhrat Sirojiddinov
Bosh muharrir o'rinbosarlari: Zaynobiddin Abdirashidov
Qosimboy Ma'murov
Mas'ul kotib: Ozoda Tojiboyeva

Tahrir kengashi

Ahmadali Asqarov, Abdulaziz Mansur, Akmal Saidov, Akmal Nur, Adham Ashirov, Nizomiddin Mahmudov, Hamidulla Dadaboyev, Samixon Ashirboyev, Bahodir Karimov, Aftondil Erkinov, Baxtiyor Mengliyev, Uzoq Jo'raqulov, Sulton Normamatov, Murtazo Sayidumarov, G'aybulla Boboyorov, Nozliya Normurodova, Abdi Mamatov, Nodir Jo'raqo'ziyev, Anvar Sayfullayev.

Tahrir hay'ati

Isa Habibbeyli (Ozarbayjon)	Maria Sabtelni (Kanada)
Frederik Bressand (Fransiya)	Timur Kocaoğlu (AQSH)
Ingeborg Baldauf (Germaniya)	Almaz Ülvi (Ozarbayjon)
Mark Toutant (Fransiya)	Tanju Seyhan (Turkiya)
Rochelle Almeida (AQSH)	Xisao Komatsu (Yaponiya)
Akrom Habibullayev (AQSH)	Emek Üşenmez (Turkiya)
Valeriy S. Xan (O'zbekiston)	Abdulvahap Kara (Turkiya)
Eunkyung Oh (Janubiy Koreya)	Alizoda Saidumar (Tojikiston)
Oqilxon Ibrohimov (O'zbekiston)	Dilorom Ashurova (O'zbekiston)
Shodmon Vohidov (Tojikiston)	Darya Jigulskaya (Rossiya)

“O'zbekiston: til va madaniyat” jurnali – lingvistika, tarix, adabiyot, tarjimashunoslik, san'at, etnografiya, falsafa, antropologiya va ijtimoiy tadqiqotlarni o'rganish kabi sohalarni qamrab olgan akademik jurnal.

Jurnal bir yilda to'rt marta chop etiladi.

Jurnalning maqsadi – ko'rsatilgan sohalarga oid dolzarb mavzulardagi bahs-munozaraga undaydigan, yangi, innovatsion g'oyalarga boy, o'z konsepsiyasiga ega bo'lgan tadqiqotlarni nashr etishdir.

Ingliz, rus va o'zbek tillaridagi, shuningdek, boshqa turkiy tillarda yozilgan maqolalar qabul qilinadi. Iqtisodiy tahlillar hamda siyosatga oid maqolalar e'lon qilinmaydi.

Jurnalda kitoblarga yozilgan taqrizlar, adabiyotlar sharhi, konferensiyalar hisobotlari va tadqiqot loyihalari natijalari ham e'lon qilinadi. Mualliflar fikri tahririyat nuqtayi nazaridan farq qilishi mumkin.

Alisher Navoiy nomidagi Toshkent davlat o'zbek tili va adabiyoti universiteti.

O'zbekiston, Toshkent, Yakkasaroy tumani, Yusuf Xos Hojib ko'chasi, 103.

Email: uzlangcult@gmail.com
Website: www.uzlc.navoiy-uni.uz

Alisher Navo'i Tashkent State University of the Uzbek Language and Literature

Editor-in-Chief: Shuhrat Sirojiddinov
Deputy Editors in Chief: Zaynabiddin Abdirashidov
Kasimbay Mamurov
Executive secretary: Ozoda Tajibaeva

Editorial board

Ahmadali Asqarov, Abdulaziz Mansur, Akmal Saidov, Akmal Nur, Adham Ashirov, Nizomiddin Mahmudov, Hamidulla Dadaboev, Samixon Ashirboev, Bahodir Karimov, Aftondil Erkinov, Bakhtiyor Mengliev, Uzoq Juraqulov, Sulton Normamatov, Murtazo Sayidumarov, Gaybulla Babayarov, Nozliya Normurodova, Abdi Mamatov, Nodir Jurakuziev, Anvar Sayfullaev.

Editorial Committee

Isa Habibbeyli (Azerbaijan)	Maria Subtelny (Canada)
Frederique Bressand (France)	Timur Kozhaoglu (USA)
Ingeborg Baldauf (Germany)	Almaz Ulvi (Azerbaijan)
Marc Toutant (France)	Tanju Seyhan (Turkey)
Rochelle Almeida (USA)	Hisao Komatsu (Japan)
Akram Habibullaev (USA)	Emek Üşenmez (Turkey)
Valeriy S. Khan (Uzbekistan)	Abdulahap Kara (Turkey)
Eunkyung Oh (South Korea)	Alizoda Saidumar (Tajikistan)
Oqilkhon Ibrohimov (Uzbekistan)	Dilorom Ashurova (Uzbekistan)
Shodmon Vohidov (Tajikistan)	Daria Zhigulskaya (Russia)

“Uzbekistan: Language and Culture” is an academic journal that publishes works in the field of linguistics, history, literature, translation studies, arts, ethnography, philosophy, anthropology and social studies.

The journal is published four times a year.

The purpose of the journal is to publish the results of the latest research that are rich in new, innovative ideas and has its own concept, which stimulates debate on topical issues in these areas.

The language of articles can be English, Russian and Uzbek. Other Turkic languages are also welcome. We do not publish economic analyses or political articles.

In addition to research articles, the journal announces book and literary work reviews, conference reports and research project results.

The authors' ideas may differ from those of the editors'.

Alisher Navo'i Tashkent State University of the Uzbek Language and Literature.

103, Yusuf Khos Hojib, Yakkasaray, Tashkent, Uzbekistan.

Email: uzlangcult@gmail.com

Website: www.uzlc.navoiy-uni.uz

MUNDARIJA

Lingvistika

Muhittin Gümüş

Altın Köprü Türkçe Öğretimi (B2 Ve C1) Ders Kitaplarının Avrupa Dilleri Ortak Çerçeve Programının Dil Düzeyi Göstergelerine Uygunluğu Açısından Değerlendirilmesi.....6

Zamira Hamidova

Usmonli Imperiyasi davrida tilni rejalashtirish va milliy o'zlikning barpo etilishi.....38

Adabiyotshunoslik. Tarjimashunoslik

Aidaxon Bumatova

Kichik lirik janrlar tarjimasidagi ba'zi muammolar.....51

Din. Falsafa. Ilohiyot

Komiljon Rahimov

Xoja Bahouddin Naqshbandning hayoti, faoliyati va qarashlari: G'ijduvoniya qaytish va Xojagon-naqshbandiya ta'limotining takomillashtirilishi.....65

Fan. Ta'lim. Metodika

Gulchehra Izbullayeva

Didaktik asarlarda madaniyat, maktab va pedagogik meros.....85

Fazilat Sattorova

Lingvistik kompetensiyaning ingliz tilini xorijiy til sifatida o'qitishdagi ahamiyati.....105

CONTENT

Linguistics

Muhittin Gumush

Evaluation of Altın Bridge Turkish Teaching (B2 and C1) Textbooks
in Terms of Compliance with the Language Level Indicators of the
Common European Framework of Reference for Languages.....6

Zamira Hamidova

Language planning and national identity during the
Ottoman Empire.....38

Literature. Translation studies

Aidakhon Bumatova

Problems in the Translation of Smaller Lyric Genres.....51

Religion. Philosophy. Theology

Komiljon Rahimov

Hoja Bahouddin Nakshbandi, his Life, Activities and Views:
Return to Gijduvani and Improvemen of Khojagon-
Nakshbandiya's Doctrine.....65

Science. Education. Methodology

Gulchehra Izbullaeva

Culture, school and pedagogical heritage in didactic works.....85

Fazilat Sattorova

The Importance of Linguistic Competence
in Teaching English as a Foreign Language.....105

ADABIYOTSHUNOSLIK. TARJIMASHUNOSLIK
LITERATURE. TRANSLATION STUDIES

Kichik lirik janrlar tarjimasidagi ba'zi muammolar

Aidaxon Bumatova¹

Abstrakt

Mazkur maqolada tarjimon tomonidan kichik hajmdagi she'riy janrlarni o'zbek tilidan ingliz tiliga tarjima qilish jarayonida paydo bo'ladigan muammolar hamda mutarjim tomonidan amalga oshiriladigan asliyat matni tahlili va talqini, shuningdek, she'riy matn ruhiyatini tashkil etuvchi asosiy unsurlar bo'lmish shakl, ma'no va matnning poetik elementlari, ularning tahlili va tarjimada saqlanish qonuniyatlari muhokama qilingan. Badiiy tarjima o'zining pragmatik xususiyatlaridan kelib chiqib, boshqa tarjima turlari orasida nisbatan murakkabroq tizimni tashkil etadi. Maqolada barcha tahlillar Sharq mumtoz adabiyotining ingliz tiliga amalga oshirilgan tarjimasini namunalari asosida tahlil qilingan bo'lsada, ko'rib chiqiladigan muammolar va ularning taklif etilayotgan yechimini zamonaviy she'riyat tarjimasini jarayoniga nisbatan ham qo'llash mumkin bo'ladi.

Kalit so'zlar: *she'riy tarjima, poetika, ritm, shakl, mazmun, vazn, poetik bo'yoqdorlik, tagma'no.*

Kirish

Jahonda Sharq adabiyotiga qiziqish uning o'ziga xos romantizmi, jozibador ruhiy-ma'naviy lazzat va zavq manbayi bo'lgan ohangi va falsafiy ma'nodorligi tufayli hamisha baland bo'lgan. Musulmon Sharqining buyuk shoirlari tomonidan yaratilgan mumtoz asarlar jahonda umumbashariy qadriyatlarni targ'ib etish, inson kamoloti bilan bog'liq ideallarni kuylash orqali kishilik jamiyati

¹ *Bumatova Aidaxon Merganovna* – filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), Alisher Navoiy nomidagi Toshkent davlat o'zbek tili va adabiyoti universiteti.

E-pochta: aidabumatova@gmail.com

ORCID ID : 0000-0002-6757-475X

Iqtibos uchun: Bumatova A.M. 2021. "Kichik lirik janrlar tarjimasidagi ba'zi muammolar". *O'zbekiston: til va madaniyat* 2: 51-64.

taraqqiyotiga xizmat qilgan.

Dunyoda ommaviy madaniyat, xususan, postmodernizm illatlari inson tarbiyasiga o'z ta'sirini o'tkazayotgan bir davrda Sharq adabiyotiga bo'lgan e'tibor yanada kuchaymoqda. O'z vaqtida tarjima orqali G'arb adabiyotiga kirib kelgan, Gyote sevib o'qigan va qattiq ta'sirlangan Hofiz g'azallari bugun chet ellarda yana mashhur bo'lmoqda. Fors adabiyotining mashhur siymolari Umar Xayyom, Hofiz Sheroziy, Sa'diy Sheroziy, Jaloliddin Rumi asarlari tarjima vositasida minglab yevropaliklarning sevimli kitoblariga aylanib ulgurdi.

G'azal va ruboiy janrlarini bevosita o'zbek tilidan boshqa tillarga tarjima qilish hali o'zining ibtidoiy bosqichidadir. Uni tezlashtirishga xizmat qiladigan badiiy tarjima tanqidchiligi bir joyda deysinib turibdi. Oxirgi yillarda tarjimashunoslik muammolariga bag'ishlangan bir qancha tadqiqotlar dunyo yuzini ko'rgan bo'lsa-da, tarjima amaliyotining, xususan, she'riy tarjimaning tub qatlamlariga chuqur kirilmadi. Mavjud she'riy tarjimalarning saviyasi bu sohadagi tadqiqot ishlarini jonlantirishni zaruriyatga aylantirmoqda.

Bu, o'z-o'zidan qardosh xalqlar, shuningdek, fors-tojik mumtoz adabiyoti namunalarini ingliz tiliga tarjima qilish bobida to'plangan jahon tajribasini o'rganish dolzarb muammo ekanligini bildiradi. Shu nuqtayi nazardan ularni qiyosiy-chog'ishtirma usulda o'rganish va o'zbek mumtoz she'riyati tarjimachiligining nazariy hamda amaliy asoslarini takomillashtirishga xizmat qildirish tadqiqot mavzusining dolzarbligini belgilaydi. Sharq badiiy san'atlarini ingliz tilida qayta yaratish, g'azal va ruboiy ohangi, ritmi, musiqiyliigi va shu kabi xususiyatlarini tarjimada saqlab qolish imkoniyatlarini chuqur tadqiq etish mazkur tadqiqotning zaruriyligini ko'rsatadi.

Lirik matn tarjimasidagi muammolar

Dunyo va o'zbek tarjimachiligida she'riy tarjima sohasida ancha ishlar amalga oshirilgan. Ularda, asosan, roman-german va slavyan tillariaro tarjimada aslyiat matni ma'nosini qayta tiklash va talqin qilish jarayonlari o'rganilgan bo'lib, tarjima sifatini aniqlashning bosh mezonlari sifatida adekvatlik va ekvivalentlik kategoriyalari atrofida bahs yuritilgan. Sharq tillari, xususan, turkiy tillardan ingliz tiliga she'riy tarjima qilish nazariyasi va amaliyoti bo'yicha tadqiqotlar deyarli uchramaydi. Olimlarning oldida turgan vazifalardan eng dolzarblaridan biri sharq mumtoz lirikasining ingliz tiliga tarjima qilishning prinsiplari va qonuniyatlarini o'rganib chiqishdan iboratdir.

Kichik lirik janrlar nasriy asarlarga qaraganda shaklan qisqa bo'lsa-da, prozada yozilgan o'nlab, gohida esa yuzlab sahifalarda bayon etiladigan g'oya va maqsadni mo'jaz misralar yoki baytlar mag'ziga singdira olishi bilan farqlanadi. Har qanday matnning asosiy maqsadi muallif va o'quvchi o'rtasida muloqotni shakllantirishdir. Bu turdagi kommunikatsiyaning amalga oshishidagi asosiy talab undagi fikrning tugal va tushunarli bo'lishi bilan belgilanadi. She'riy matnning nasriy asarlardan yana bir farqi undagi fikrlar va ifoda etilayotgan hissiyotlarning siqiq bo'lishidadir.

Kichik hajm ichida ohang va chuqur ma'noni bera olish uchun shoirlar she'riy matnlarda kompozitsion va sintaktik paralellizm, obrazlilik, ritmik va original shakliy qurilmalardan foydalanadilar.

“Badiiy nutqning poetik tuzilishi bo'lmish she'riyat poetik tarjima tamoyillariga ham ta'sir etmay qolmaydi. She'riy nutq muayyan bir o'lchov asosidagi ritmgaga egaligi, musiqiy jarangi, hissiyoti bilan qolgan nutq turlaridan farqlanadi” [Quronov 2013, 358]. Tarjimon, garchi, mualliflikka da'vo qilmasa-da, qaysidir ma'noda, asliyat uslubi, tili, ohanglari va ritmni qayta yaratuvchi ikkinchi muallif hisoblanadi.

She'r ritmini ta'minlovchi jihatlarni Y.G.Etkind quyidagicha tasniflaydi:

- urg'ular ritmi yoki metrik ritm;
- katalektika yoki ochiq va yopiq bo'g'inning birin-ketin qo'llanilishi;
- misra oxiridagi qofiyadoshlik;
- sillabik ritm yoki bo'g'inlar sonining tengligi;
- pauzalar ritmi;
- misra ichidagi hamohanglik ritmi;
- urg'ular ritmi;
- sintaktik ritm yoki sintaktik paralellizm;
- strofa yoki misralar ritmi [Etkind 1974, 104-120].

Albatta, she'riy matn tarjimasida yuqoridagi tasnifni to'liq qo'llashning iloji yo'q. Shu nuqtayi nazardan tarjima jarayonida quyidagi urinishlar noto'g'ri hisoblanmaydi:

1. Matnning bir qismi qayta tiklanmaydi va tarjimaga kiritilmaydi.

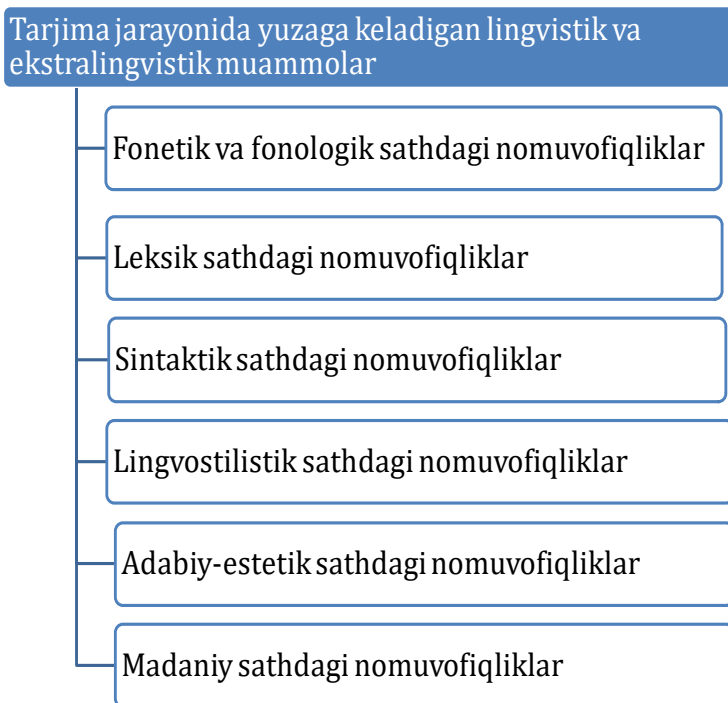
2. Matnning bir qismi o'z shaklida emas, balki turli xil o'zgarishlarga uchragan shaklda qayta yaratiladi.

3. Asliyat matnida bo'lmagan yangi unsurlar kiritiladi.

Shunday bo'lsa-da, asliyat tilida muayyan qiymatga ega bo'lgan matn bilan ishlayotgan tarjimonning har ikkala matn orasida shakliy-

semantik va poetik yaqinlikni ta'minlashi, tarjimada badiiy yaxlitlikni ta'minlovchi shakl va ma'no birligini yaratishi, ya'ni o'quvchiga muallifning ijodiy fikri, g'oyasi va tasvirlarining nozik qirralarini yetkazishga harakat qilishi tarjima jozibasi va o'qimishlilikini oshiradi. Bu jarayonda tarjimonga ikki til xususiyatlari o'rtasidagi nomuvofiqliklar jiddiy xalaqit beradi. Bu nomuvofiqliklar lingvistik va ekstralingvistik tabiatga ega bo'lib, tarjima jarayonidagi katta muammolardan sanaladi. Ularni quyidagicha guruhlash mumkin:

1-sxema

1. Fonetik-fonologik sathdagi nomuvofiqliklar.

She'r tarjimasida ohangni ta'minlash tarjimon yechishi lozim bo'lgan eng qiyin muammolardan biridir. So'zlarning shakliy qo'big'i sanalmish harflar va ularning talaffuzdagi ko'rinishi bo'lmish tovushlarning aslyat va tarjima tillarida o'zaro yaqinligi tarjimaning retseptor tomonidan oson qabul qilinishi va tarjimaning sifatli chiqishiga xizmat qiladi. Qardosh tillar orasida fonetik yaqinlik bor. Biroq Sharq va G'arb tillari orasida bir xil tovushlar tizimi mavjud emas. Shu jihatdan bir tilda tovushlar yordamida yaratilgan estetik go'zallikni ikkinchi tilda aynan uzatishning imkoni yo'q. Erkin Vohidov qalamiga mansub quyidagi she'rda, e'tibor berilsa, "q" tovushi-

ni takror keltirish orqali o'ynoqi ritm yaratilgan. Go'yo mazkur undosh (ohangdosh) tovushlar baytdagi so'zlarga ulashib chiqilgandek tasavvur paydo qiladi [Rahmonova 2020, 16]. Bu she'rni ingliz tiliga shunday o'ynoqi ohangda yetkazish juda qiyin masala. Masalan, she'rning ikki misrasi va uning so'zma-so'z tarjimasini keltiramiz:

Asliyat:

Qaro qoshing, qalam qoshing

Qiyiq qayrilma qoshing qiz
[Vohidov 2005, 5].

Tarjima:

Your black eyebrow, your colored eyebrow

Your bonny arched eyebrow, maid

Bu tarjima matnida asliyatdagi "q" tovushining takrorini saqlashning iloji yo'q. Zero, she'rdagi kalit so'z va tushunchalar bo'lmish "qaro, qosh, qiz" kabilarning birortasi ingliz tiliga "q" harfi bilan boshlanadigan so'zlar bilan tarjima qilinmaydi. Bundan tashqari, ularni bir harf bilan boshlanadigan inglizcha so'zlar vositasida ham berib bo'lmaydi.

2. Leksik sathdagi nomuvofiqliklar.

She'riy matn, ayniqsa, mumtoz lirik janrlar tarjimoni zimmasida katta mas'uliyat bor. Zamonaviy she'riyat namunalaridan farqli ravishda, mumtoz asarlar "tili" pirovard tarjimaning sifatiga to'g'ridan to'g'ri ta'sir etuvchi unsurdir. G'azal va ruboiy matnlarini ingliz tiliga tarjima qilish jarayonida asliyat va retseptor tillarining leksikasi o'rtasidagi mavjud farqlar ko'p uchraydi. Bu asliyatda yaratilgan obrazlarni tarjima tiliga uyg'un tarzda uzatishda to'siq bo'ladi. Tillar orasida bir-biriga nomuvofiq keladigan leksikaning katta qismini realiyalar tashkil etadi. Masalan, g'azal va ruboiy matnlaridagi quyidagi so'z va iboralarning ingliz tilida tarjimasini mavjud emas.

Oshiq obrazini ta'riflashda ishlatiluvchi so'zlar	Ma'shuqa obrazini ta'riflashda ishlatiluvchi so'zlar	Kundalik jihozlarni ta'riflashda ishlatiluvchi so'zlar	Joy nomlarini ta'riflashda ishlatiluvchi so'zlar
<i>Oshiq</i>	<i>Sarvinoz</i>	<i>Xizr suyi</i>	<i>Firoq tog'i</i>
<i>Oshuftahol</i>	<i>Oromijon</i>	<i>Jomi jam</i>	<i>Xajr vodiysi</i>
<i>Majnunvash</i>	<i>Ruhi ravon</i>	<i>Mug'</i>	<i>Balo tog'i</i>
<i>Shahid</i>	<i>Ra'noqad</i>	<i>Sha'mi rahmat</i>	<i>Malomat dashti</i>
<i>Pokboz</i>	<i>Pari ruxsor</i>	<i>Gulob</i>	<i>Diliston</i>
<i>Bexonumon</i>	<i>Parivash</i>	<i>Hulla</i>	<i>Naysiton</i>

Majnunvash	Pari-paykar	Kafan	Xonaqo
------------	-------------	-------	--------

Bu kabi soʻz va iboralar gʻazal va ruboiy matnlarining deyarli har birida uchraydi. Ularning ingliz tilida ekvivalenti yoʻq.

3. Sintaktik sathdagi nomuvofiqliklar.

Bu turdagi muammolar tillar oʻrtasidagi gap qurilishida gap boʻlaklarning sintaktik bogʻlanishidagi farqlardan kelib chiqadi. Oʻzbek tilidan ingliz tiliga va aksincha qilingan tarjimalarda, bu sathdagi muammolarning dolzarbligi yaqqol namoyon boʻladi. Bundan tashqari, ingliz tilidagi predlog va artikl kabi yordamchi soʻz turkumlari oʻzbek tili uchun xos emas. Demak, tillarning sintaktik sathidagi nomutanosiblikdan kelib chiqqan holda, tarjima jarayonida gapdagi soʻzlarning aynan bogʻlanish tartibini saqlab qolishning iloji boʻlmaydi. Sheʼriy matnlarning oʻziga xos qurilishi, inversiya hodisalari, gap boʻlaklarining tushirilib kelishi kabi holatlarni asliyat matnlarida koʻplab uchratish mumkin. Misol:

*Gul kerakmastur menga, majlisda sahbo boʻlmasa,
Naylayin sahboni bir gul majlisoro boʻlmasa* [Навойй 97, 18].

L.Kmetyuk tarjimasini:	Baytning tarjimasini:
<i>I need no flower if there is no wine in our sirsle,</i>	<i>Agar davramizda may boʻlmasa, menga hech qaysi gul kerak emas,</i>
<i>What do I need wine for if one flower is missing among the guests?</i> [Ummondan durlar 2000, 126]	<i>Menga may nega kerak agar mehmonlar ichida bitta gul boʻlmasa.</i>

Yuqorida inversiya koʻrinishida boshlangan bayt ingliz tiliga toʻgʻri soʻz tartibi bilan tarjima qilingan. Ikkinchi misrada eganing belgisiz kelishi saqlanmagan.

D.Deli tarjimasini:	Baytning tarjimasini:
<i>Petals adorn nothing without wine's blush of joy.</i>	<i>Gul barglari mayning qizgʻish rangli xursandchiligisiz, hech narsani bezamaydi,</i>
<i>Why drink wine in the absence of beauty's pure joy?</i> [Daly 2016, 40]	<i>Goʻzalning sof xursandchiligi boʻlmagan joyda, ichishga nima hojat?</i>

Tarjimon mazkur baytda shaklni saqlashga erishgan boʻlsa-da, maʼno oʻzgarib ketgan. Yana bir misol:

*Yor vaslig'a quvondim, qovdi ko'yidin meni,
Ey Navoiy, hech kishi davlatg'a mag'rur o'lmasun.*

L.Kmetyuk tarjimasi:	Baytning tarjimasi:
<i>The thought of seeing her gave me joy but she dismissed me,</i>	<i>Uni ko'rishning xayoli menga xursandchilik baxsh etadi,</i>
<i>O, Navoiy, let no man boast of his attainments.</i>	<i>O, Navoiy, hech bir insonni o'zining ilmidan mag'rur bo'lishiga yo'l qo'ymagin.</i>

D.Sultanova tarjimasi:	Baytning tarjimasi:
<i>Joyously sang of my love, but she frowned, bid me wind away,</i>	<i>Sevgilim haqida xursandchilik bilan kuyladim, ammo u ensasini qotirdi, meni shamoldek haydadi</i>
<i>O Navoiy let no one of his mighty power too proud be [Sultanova 2015, 14].</i>	<i>O Navoiy, hech kimsani o'zining qudratli kuchidan juda kibrlanishiga yo'l qo'yma</i>

Har ikkala tarjimon ham “bo'lmasin” so'zini “**let**” fe'lining inkor shakli bilan tarjima qilishga majbur bo'lgan. Buning sababi ham tillarda gap qurilishi qoidalarining turli ekanligidir.

4. Lingvostilistik sathdagi nomuvofiqliklar.

Badiiy tilga xos bo'lgan ayrim so'z, ibora va obrazlarning boshqa tilda muqobili yo'qligi yoki teskari ma'no bo'yoqdorligini kasb etishi tarjima jarayonida muayyan muammolarni tug'diradi. Alisher Navoiyning “Gul sochar yel bog' aro...” misrasi bilan boshlanuvchi g'azalining to'rtinchi bayti misolida yaqqol ko'rish mumkin:

*Demangizkim, keldi mahvashlar seni o'lturgali,
Muni dengkim, qotili nomehribonim keldimu.*

Misradagi “qotili nomehribon” obrazi, aslida, erkalash ma'nosida kelgan. Inglizcha matnda salbiy ma'noni anglatuvchi so'zlar yordamida o'girilgan. Natijada, asliyat matnidagi ijobiy obraz tarjima matnida professional qotil va bezoriga aylanib qolgan:

L.Kmetyuk tarjimasi:	Baytning tarjimasi:
<i>Do not say you have come to slay me my beauties,</i>	<i>Mening go'zallarim, meni o'ldirish uchun kelganingizni aytmang,</i>

<i>But tell my whether my pitiless assassin has come.</i>	<i>Ammo ayting mening kelgan-kelmaganini mening shavqatsiz qotilim.</i>
---	---

Tarjimada shoir to'g'ridan to'g'ri "go'zallar"ga murojaat qilmoqda, asliyatda bu murojaat shoirning atrofidagi yor-do'stlarga qaratilgan edi. "But tell my" birikmasi grammatik qoidaga ko'ra "But tell me" bo'lishi kerak. "Assassin" so'zi stilistik neytral so'z hisoblanmaydi. Bu so'z o'rta asrlarda ham, hozir ham pul uchun kimningdir buyurtmasi bilan insonlarning jonini oluvchilarni bildiradi.

D.Deli tarjimasi:	Baytning tarjimasi:
<i>Though hooligans may threaten, may strike at me,</i>	<i>Bezorilar menga tahdid, jonimga tajovuz qilishlari mumkin bo'lsada,</i>
<i>Only she can succeed, she, the pitiless one.</i>	<i>Jonimni olish faqat uning qo'lidangina keladi, mening shafqatsizim.</i>

Tarjimon "hooligans" – "bezorilar" obrazini shoir asliyatda qo'llagan "mahvashlar" o'rniga foydalanishi, original mazmunini yaxshi tushunmaganlik hamda mumtoz adabiyot an'analari bilan tanish bo'lmaganligi natijasida paydo bo'lmoqda.

Aynan shu baytning D.Sultanova tomonidan amalga oshirilgan tarjimada "qotili nomehribon" iborasi "merciless slayer" birikmasi tarzida to'g'ri berilgan:

D.Sultanova tarjimasi:	Baytning tarjimasi:
<i>Only not tell me that those mysterious beauties to slay me came,</i>	<i>Menga faqatgina u sirli go'zallar meni o'ldirgani kelganini ayt mang,</i>
<i>Do tell me, it might be, that slayer, my merciless one came.</i>	<i>Undan ko'ra, bu o'sha qotil, mening beshafqat yagonam kelgan bo'lishi mumkinligini ayting.</i>

5. Adabiy-estetik sathdagi nomuvofiqliklar.

Mazkur sath bevosita adabiyot va tilning estetik xususiyatlari bilan bog'liqdir. Alisher Navoiyning quyidagi ruboiysi matnida arab harflarining shakli yordamida tasvir yaratilgan:

*Jonimdagi "jim" ikki dolingg'a fido,
Andin so'ng "alif" toza niholingg'a fido,
"Nun"i dog'i anbarin hilolingg'a fido,
Qolg'on iki nuqta ikki xolingg'a fido.*

Yuqorida keltirilgan ruboiydagi “jon” so’zida “jim” ج harfi – yorning zulfiga, “alif” – ا mahbubaning qomatiga, “nun” – ن qoshiga, ikki nuqta, ya’ni “j” va “nun” harflaridagi nuqtalar yorning ikki xoliga qiyoslangan holda ma’shuqaning obrazi yaratilmoqda.

Ko’rib turganimizdek, arab alifbosiga asoslanmagan yozuv tizimlarida shakl o’z ichiga qamrab olgan ma’noni boshqa tildagi harflar vositasida uzatishning sira ham iloji yo’q. Sababi, tillararo assimetriya hodisasi bu kabi shakliy bezaklarni ingliz tiliga tarjima qilishni imkonsiz qilib qo’yadi. Shu o’rinda Muhammadrizo Ogahiyning quyidagi baytiga ham e’tibor qaratsak:

*Mushkin qoshingning hay’ati ul chashmi jallod ustina,
Qatlim uchun nas keltirur nun eltibon sod ustina.*

Mahbubaning ko’zlari – jallod. Uning qoshi – qilich. Jallod bechora oshiqni qatl etish uchun qilichini yuqori ko’targanicha, uning qatl farmonni o’qimoqda. Mana shu obrazni ingliz tilida yaratish uchun, afsuski, lotin yozuviga asoslangan alifbo imkon bermaydi.

She’r bandlari tuzilishini asl nusxaga maksimal darajada yaqin o’girish, asliyat va tarjima matnlari o’rtasida shakliy mutanosiblikni ta’minlash asar janrini tarjimada aks ettirish muammosi bilan bog’liq. Bu esa, o’z-o’zidan, ohangni beruvchi so’zlarni muayyan qolipga solishni talab qiladi. Asl nusxa va tarjima matnida o’xshash bandlar tizimidan foydalanilgan taqdirda ham tarjimon oldida katta bir muammo paydo bo’ladi: ko’pincha, asliyat ohangini yaratishga tarjima tiliga xos so’z talaffuzi va hajmi imkon bermaydi. Mumtoz adabiyot namunalari tarjimasida bu kabi muammoning eng yorqin misoli sifatida tuyuq janri tarjimasini keltirish mumkin.

Alisher Navoiy:	Margaret Firey tarjimasi:	Mazmuni:
<i>Yo rab, ul shahdu shakar yo labdurur, Yo magar shahdu shakar yolabdurur. Jonima payvasta novak otqali</i>	<i>Oh God, it is either hon- ey and sugar or a lip Or perhaps it has licked honey and sugar. That he might continu- ally shoot arrows at my soul</i>	<i>Ey xudo, bu yo asal va shakar, yo labdir, Yo balki, u yalagandir asal va shakar. U mening qalbinga to’xtovsiz o’qlar otadiki,</i>
<i>G’amza o’qin qoshig’a yolabdurur.</i>	<i>He has put the arrow of his glance to his brow [Fearey 1977, 139].</i>	<i>O’zining qarashi o’qini qoshiga joylabdi.</i>

Mazkur parcha “yo lab” va “yolab” omonimlari bildirgan ma’no jilvalari ustiga qurilgan. Birinchi misradagi “yo labdurur” birikmasi “yoki labmikan”, ikkinchi misradagi “yolabdurur” – “yalaganmikan”, uchinchi misradagi “yolabdurur” – “yo shaklida qilib, ya’ni egik shaklda joylamoq” ma’nolarini anglatadi. Ingliz matnining so’zma-so’z tarjimasidan ko’rinib turganidek, asliyatning ma’nosi tarjimada to’lig’icha aks etgan. Ammo qofiya sifatida ishlatilgan birikmalarning ingliz tilida omonimik xususiyatga ega bo’lmaganligi, tarjimada ma’no bilan birgalikda shaklni ham qayta yaratish imkonini bermaydi.

Navbatdagi tarjimada ham, omonimiyaning ham saqlanmaganini kuzatamiz:

Alisher Navoiy:	Margaret Firey tarjimasi:	Mazmuni:
<i>La’lidin jonimg’a o’tlar yoqilur,</i>	<i>By his ruby (lips) fires are set in my soul.</i>	<i>Uning ol lablaridan jonimda o’tlar yoqiladi,</i>
<i>Qoshi qaddimni jafodin yo qilur.</i>	<i>His brow from faithlessness has made my stature a “ya”.</i>	<i>Uning qoshi bevafoqlikdan mening qomatimni “ya” qildi.</i>
<i>Men vafosi va’dasidin shodmen,</i>	<i>I am happy because of the thousand, lying promise(s) of his fidelity;</i>	<i>Men uning vafo haqidagi minglab yolg’on va’dalaridan xursandman.</i>
<i>Ul vafo, bilmonki, qilmas yo qilur?</i>	<i>I don’t know whether he will act (with) that fidelity or not.</i>	<i>Men bilmayman, u menga o’sha vafoni qiladimi yoki yo’q.</i>

Yana bir misol:

Alisher Navoiy:	Margaret Firey tarjimasi:	Mazmuni:
<i>Necha dedim ul sanamg’a bormag’in,</i>	<i>However much I told that idol (beautiful boy), “Don’t come!”</i>	<i>Necha marta men desam ham o’sha mabudga (go’zal yigitga), “Kelma!”</i>
<i>Qilmadi ul tark oxir bormag’in.</i>	<i>In the end he did not give up his coming.</i>	<i>U oxir-oqibat kelishini hech qo’ymadi.</i>
<i>Munchakim xudroyliq ko’rguzdi ul,</i>	<i>Thus he exhibited his stubbornness;</i>	<i>U ko’rsatib o’zining o’jarligini;</i>
<i>Aql hayrat qildi, tishlab bormag’in.</i>	<i>He has confused the mind, having bitten his finger.</i>	<i>U aqlni adashtirdi, o’zining barmog’ini tishlab.</i>

Bu tuyuqning tarjimasida ham asliyatdagi **“bormag’in”** vositasida berilgan so‘z o‘yini shaklan qayta tiklanmagan. Birinchi misradagi **“bormag’in”** – buyruq ma’nosidagi **“borma”** fe’lidir. Ikkinchi misradagi **“bormag’in”** – shu fe’lning harakat nomi shakli bo‘lib, **“borishini”**, **“boradigan odatini”** bildiradi. To‘rtinchi misradagi **“bormag’in”** so‘zi esa – **“barmoq”** ma’nosida ishlatilgan bo‘lib, uning vositasida **“barmog‘ini tishlamoq”** ya’ni **“hayratda qolmoq”** ma’nosi uzatilmog‘da. Tarjima matnining so‘zma-so‘z tarjimasidan ko‘rinib turganidek, asliyat matnini o‘girish jarayonida bir necha xatoliklarga yo‘l qo‘yilmog‘da. Birinchidan, inglizcha matnda **“barmoq”** fe’li **“kelmoq”** bilan o‘zgartirilgan. Mantiqan olganda, oshiqning ma’shuqaga qarab **“kelma”** deyishi noo‘rindir. Ikkinchidan, **“He has confused the mind, having bitten his finger”** misrasi asliyat matniga umuman zid. Aqlning hayratda qolgani va ma’shuqaning o‘z barmog‘ini tishlashi boshqa-boshqa obrazlardir. Va nihoyat, xuddi avvalgi ko‘rgan tuyuq tarjimasida bo‘lgani kabi, bu tarjimaga ham **“mujskoy rod”**ni bildiruvchi **“he”** va **“his”** olmoshlari kiritilgan hamda **“sanam”** so‘zi **“beautiful boy”** kiritmasi bilan izohlangan. O‘zbek tilida rod kategoriyasining kishilik olmoshlari bilan ifodalanmasligi, ega yoki to‘ldiruvchi vazifasini bajarib kelgan kishining grammatik jinsi esa mantiqan belgilanishi hisobga olinganda, bu xatoga yo‘l qo‘yilmagan bo‘lardir.

6. Madaniy sathdagi nomuvofiqliklar.

Til va madaniyat bir-biriga chambarchas bog‘liq tushunchalardir. Bir tildan boshqa tilga so‘z ma’nosining uzatilishi o‘z ichiga shu tilga mansub madaniy konseptlarning ham ko‘chirilishini taqozo qiladi. Ko‘p hollarda buning iloji yo‘q. Misol:

*Bordi o‘qdek tezu yoydek qomatim yod etmadi,
Ishq aro go‘yo mening egriligimni bildi yor.*

L.Kmetyuk tarjimasini:	Baytning tarjimasini:
<i>She went as swiftly as an arrow flies, unmindful of my bowed-down frame,</i>	<i>U xuddi o‘q uchganidek tez ketdida, mening egik qaddim haqida o‘ylab ham ko‘rmadi,</i>
<i>As though my faintheartedness had been discerned by my beloved.</i>	<i>Xuddiki, mening qo‘rqoqligim mening mahubam tomonidan anglab olinganidek.</i>

Mazkur baytning birinchi misrasida ikkita o‘xshatish

qo'llanilgan: "o'qdek" va "yoydek". Sharq lirik adabiyotiga xos bo'lgan g'amdan qiynalgan odamni "qaddi bukik" deyish, gavnani "yoy" – kamondek bukilishiga o'xshatish ingliz tilida qo'llanmaydi. Natijada, ikkinchi misraning ma'nosi asliyatdagi fikrdan mutlaqo uzoqlashib ketgan. Xususan, asliyatda shoirning "yoydek egilgan qaddinga parvo ham qilmay, meni tashlab ketdi" mazmunidagi nolasini qanday uzatishni bilmay, uni qo'rqqoqlikka yo'ygan. Quyidagi tarjimada esa asliyatdan mutlaqo farq qiladigan xulosa yasalgan:

D.Deli tarjimasi:	Baytning tarjimasi:
<i>Propelled through the sky as an arrow leaves the bow,</i>	<i>Xuddiki o'q kamonni tark etganidek osmon bo'ylab uchib o'tdi,</i>
<i>The long bow of my timid soul. My beloved</i>	<i>Mening mushfiq ko'nglimning uzun kamoni. Mening sevgim.</i>

Xulosa qilib aytganda, nisbatan kichik hajmga ega bo'lgan lirik matnlarda, ularni tashkil etuvchi vazn, ritm-ohang, ma'no va ularni yuzaga chiqarishga xizmat qiladigan ko'plab fonetik, leksik va kompozitsion qurilish kabi unsurlar, bir tomondan she'riyatni betakror janr sifatida shakllantirgan bo'lsa, boshqa tomondan uning anglanishini murakkablashtiradigan asosiy omil bo'lib xizmat qiladi. She'riy matn tarkibida mazkur unsurlar matnning umumiy ma'nosini yuzaga chiqarish va jilvadorligini ta'minlash yo'lida bir-biri bilan uzviy bog'langan, ajralmas va bir butunlikni tashkil qiladigan murakkab organizm yoki tizimga aylanadiki, uning istalgan bir qismiga kiritilgan o'zgartirish butun matnning yaxlitligiga o'z ta'sirini o'tkazadi. Bu kabi unsurlarni matn ichida "ko'ra olish", ularning har biri qanday maqsadga yo'naltirilganini tasavvur qila olish tarjimaning aniq va jozibali chiqishida muhim o'rin tutadi. Ammo tillar orasidagi tafovut va farqlar ushbu unsurlarni to'liq o'zini namoyon etishiga yo'l bermaydi, lirik matnlarni bir tildan boshqa tilga o'girish jarayonini ancha murakkablashtiradi.

Adabiyotlar

- Алишер Навоий асарлари тилининг изоҳли луғати. 1983. III жилд. Тошкент: Фан.
- Бақоева, М. 2015. *Инглиз ва Америка адабиётидан ўзбек тилига шеърӣ таржима ва қиёсий шеършунослик масалалари*. Тошкент: Фан.
- Исҳоқов, Ё. 2014. *Сўз санъати сўзлиги*. Тошкент: Ўзбекистон.
- Дэли, Д. 2016. *Twenty-one ghazals*; Alisher Navoiy. Сервена Барва Пресс, Соммервил, Массачуссетс.

- Навоий, А. 1992. *Ғаройиб ус-суғар*. МАТ, III жилд. Тошкент: Фан.
- Newmark, P. *A textbook of translation*. Printed and bound in Great Britain by A. Wheaton & Co. Ltd, Kxeter.
- Расулов, А. 2006. *Танқид, талқин, баҳолаш*. Тошкент: Фан.
- Раҳмонов, В. 2015. *Мумтоз сўз сеҳри*. Тошкент: Ўзбекистон. Сирожиддинов, Ш. 2011. *Алишер Навоий: манбаларнинг қиёсий-типология, текстологик таҳлили*. Тошкент: Академнашр.
- Сирожиддинов, Ш., Одилова Г. 2011. *Бадиий таржима асослари*. Тошкент: Мумтоз сўз.
- Султанова, Д. 2015. *Selected gazels of Navoiy*. Тошкент.
- Тўйчиев, У. 2011. *Ўзбек адабиётида бадиийлик мезонлари ва уларнинг маромлари*. Тошкент: Янги аср авлоди.
- Уммондан дурлар*. 2000. Ғазаллар, ҳикматлар ва рубоийлардан намуналар. Тузувчи Й.Парда. Тошкент: Шарқ.
- Холбекова, Б. 2019. “Алишер Навоий ғазалларида умуминсоний қадриятлар талқини”. *Филология масалалари* 2: 120-126. Тошкент.
- Қамбаров, Н. 2018. “Таржимада трансформацияларга сабаб бўладиган вазиятлар хусусида”. *Ўзбекистонда хорижий тиллар: илмий-методик электрон журнал* 1: 145-149. Тошкент.

Problems in the Translation of Smaller Lyric Genres

Aidakhon Bumatova¹

Abstract

The article discusses some of the problems that occur during the translation of smaller poetic genres from Uzbek into English and the process of analysis and interpretation that is carried out by a translator taking into consideration the presence, omission or transformation of crucial elements of poetry such as form, meaning and poetics of a poem. In a broad sense, it is logical enough to consider that to translate a poem is much easier than, for instance, rendering of novels, stories and any other types of written genre of a literature, because of its shorter forms. Despite the fact that the article focuses on the real problems occurring during the translation process of oriental classical poetry pieces from Uzbek into English, the

¹ Aidakhon M. Bumatova – Doctor of Philosophy in Philology (PhD), Tashkent State University of Uzbek Language and Literature named after Alisher Navoi'i.

E-mail: aidabumatova@gmail.com

ORCID ID : 0000-0002-6757-475X

For citation: Bumatova, M. A. 2021. “Problems in the translation of smaller lyric genres”. *Uzbekistan: Language and Culture* 2: 51-64.

problems must be considered actual for the modern poetry pieces as well. All the solutions presented in the article, thus can be applicable to modern poetry translation process as well.

Key words: *poetic translation, poetics, rhythm, form, meaning, foot, poetic embroidery, pragmatic meaning.*

References

- Alisher Navoiy asarlari tilining izohli lugati. 1983. III zild. Toshkent: Fan.
- Baqoeva, M. 2015. *Ingliz va Amerika adajuijotidan uzbek tiliga sherij tarzhi-ma va qijosij shershunoslik masalalari.* Toshkent: Fan.
- Ishoqov, Jo. 2014. *Suz sanati suzligi.* Toshkent: Uzbekiston.
- Djeli, D. 2016. *Twenty-one ghazals.* Alisher Navoiy. Servena Barva Press, Sommervil, Massachussets.
- Navoiy, Alisher. 1992. *Garojib us-sigar.* MAT, III zild. Toshkent: Fan.
- Newmark, P. A textbook of translation. Printed and bound in Great Britain by A. Wheaton & Co. Ltd, Kxeter.
- Rasulov, A. 2006. *Tanqid, talqin, baholash.* Toshkent: Fan.
- Rahmonov, V. 2015. *Mumtoz suz sehri.* Toshkent: Uzbekiston.
- Sirozhiddinov, Sh. 2011. *Alisher Navoiy: manbalarning qijosij-tipologik, tekstologik tahlili.* Toshkent: Akademnashr.
- Sirozhiddinov, Sh., Odilova G. 2011. *Badiij tarzhi-ma asoslari.* Toshkent: Mumtoz suz.
- Sultanova, D. 2015. *Selected gazels of Navoiy.* Toshkent.
- Tujchiev, U. 2011. *Uzbek adabijotida badiijlik mezonlari va ularning maromlari.* Toshkent: Jangi asr avlodi.
- Ummondan durlar. 2000. *Gazallar, hikmatlar va ruboijlardan namunalar.* Tuzuvchi J.Parda. Toshkent: Sharq.
- Holbekova, B. 2019. "Alisher Navoiy gazallarida umuminsonij qadriyatlar talqini". *Filologija masalalari* 2: 120-126. Toshkent.
- Qambarov, N. 2018. "Tarzhimada transformacijalarga sabab buladigan vazijatlar hususida". *Uzbekistonda horizhi-j tillar: ilmi-j-metodik jelektron zhurnal* 1: 145-149. Toshkent.

MAQOLA TAQDIM QILISH TALABLARI

O'zbekiston: til va madaniyat (O'zTM) – zamonaviy O'zbekiston (sobiq Turkiston) bilan bog'liq bevosita Markaziy Osiyo mintaqasini birlashtiradigan til, tarix, san'at, etnografiya, madaniyat va ijtimoiy fanlar sohalarini qamrab olgan ilmiy jurnaldir. O'zTM munozarali, zamonaviy, innovatsion, konseptual jihatdan qiziqarli, original mavzudagi ilmiy tadqiqotlarni nashr qiladi. Jurnal lingvistika, adabiyotshunoslik, tarjimashunoslik, din, falsafa, ilohiyot, fan, ta'lim, metodika, sotsiologiya, psixologiya, tarix, madaniyat, san'at, etnologiya, etnografiya, antropologiyaga oid ilmiy yo'nalishdagi maqolalar va taqrizlar hamda konferensiya hisobotlarini qabul qiladi.

I. Maqola taqdim etish uchun umumiy talablar

Qo'lyozmalar o'zbek, ingliz, rus, fors, shuningdek, boshqa turkiy tillarda ham qabul qilinadi. Agar muallif o'z maqolasini jurnalning muayyan sonida nashr ettirmoqchi bo'lsa, unda qo'lyozma jurnal nashridan kamida besh oy oldin taqdim etilishi lozim.

Qo'lyozmalar MS Word (.doc) formatida (uzlangcult@gmail.com) elektron pochta-siga yuboriladi. Iqtiboslar va izohlar uchun MS Word menejerini qo'llash mumkin.

Barcha qo'lyozmalar tahririyatga muallif (mualliflar) haqidagi qisqacha ma'lumot bilan taqdim etiladi.

Asosiy matn *Times New Roman* shrifti, 14 hajm, satr oralig'i 1 interval, hoshiyalar chapdan 3 sm, o'ngdan 1,5 sm, yuqori va pastdan 2 sm bo'lishi kerak.

Maqolalar *The Chicago Manual of Style, 16th Edition* formatida shakllantiriladi. Maqola matni 3 000–5 000 so'zdan iborat bo'lishi kerak.

O'zbek va ingliz tillarida 100–150 so'zdan iborat abstrakt (annotatsiya) va 5–10 so'zdan kam bo'lmagan kalit so'zlar (o'zbek va ingliz tillarida). Abstraktda maqolaning qisqacha mazmuni va dolzarbligi, tadqiqot natijalari aks etishi lozim.

Adabiyotlar ro'yxati 5 sahifadan oshmasligi kerak.

Kitobga taqriz (ingliz yoki boshqa tillarda bo'lishi mumkin) 1500 so'zdan oshmasligi talab etiladi.

Taqriz formati: 1) sarlavha: kitob nomi, muallif (mualliflar), nashr qilingan shahar: nashriyot nomi, nashr yili, sahifasi soni. Narxi, ISBN raqami, (qattiq/yumshoq muqova); 2) taqriz so'ngida: taqrizchining F.I.O., ish joyi, pochta manzili.

II. Maqola bo'limlarini rasmiylashtirish

Maqola nomi – normal harflarda, to'q bo'yoqda, 16 hajm.

Maqola nomi o'zbek va ingliz tillarida (agar maqola boshqa tilda yozilgan bo'lsa, maqola yozilgan til va ingliz tilida) beriladi.

Maqola kirish, asosiy qism bo'limlari va xulosadan tashkil topadi.

Maqola bo'limlari sarlavhasi – to'q bo'yoqda, 14 hajm.

III. Maqolada tarjimalardan foydalanish

Boshqa tillardagi matn yoki boshqa manbalar tarjimoni aniq ko'rsatilishi kerak. Agar matn maqola muallifi tomonidan tarjima qilingan bo'lsa, u holda "tarjima muallifniki"

shaklida beriladi.

Rasmiy nashrdan olingan tarjima-matn tahrir qilinmaydi.

Zarur holatda tarjima matnga sana, turli diakritik belgilar va boshqa elementlar kiritilishi mumkin.

Tarjima qilingan matn olingan manba nomi asl holicha beriladi. Zarur deb topilsa, uning nomi qavs ichida berilishi mumkin.

Geografik nomlar tarjima qilinmaydi va asl shaklida beriladi.

Tashkilotlar nomi tarjima qilinmaydi va asl shaklida beriladi.

Davr nomi rasmiy qabul qilingan shaklda beriladi.

IV. Ko'chirma va tarjima parchaning berilishi

Manbadan olingan ko'chirma parcha asosiy matndan 1 qator tashlab ajratiladi, satr oralig'i 1 interval, markazda, 12 hajmda yoziladi.

Ko'chirmaning tarjimasi qavs ichida () satr boshidan yozilishi kerak. Bunday ko'chirma *Times New Roman* shrift, 12 hajm, normal yozuvda beriladi.

V. Havola va izohlar berish

Manbaga havola matn ichida to'rtburchak qavsda [] beriladi. Havola qilingan manbalar bir nechta bo'lsa, ular nuqtali vergul (;) bilan ajratiladi.

Izohlar tegishli sahifa pastida, tartib raqami bilan joylashtiriladi.

VI. Qo'lyozma (toshbosma) manbalar va nashr etilgan asarlar bibliografiyasi

Bibliografiyada muallif yoki asar nomi satr boshidan, boshqa barcha qatorlari xatboshidan yoziladi. Adabiyotlar *bibliografiyada* o'zbek lotin alifbosi tartibida ko'rsatiladi.

VII. Qo'lyozma va toshbosma manbalar bibliografiyasi

Qo'lyozma yoki toshbosma manbalarni bibliografiyada o'zi yozilgan grafikada berish maqsadga muvofiq. Lotin alifbosidagi transliteratsiyasini berish ham mumkin. Ba'zan qo'lyozma asarning nomi muallif ismidan oldin yozilishi ham mumkin.

Muallif nomi. Ko'chirilgan asr (agar mavjud bo'lsa). Asar nomi. Qo'lyozma (toshbosma): saqlanayotgan joy, inventar raqam.

Xondamir. XV asr. Makorim ul-axloq. Qo'lyozma: O'zFASHI, № 742.

VIII.1. Kitoblar uchun

Bibliografiyada:

Familiya, ism. Nashr yili. *Kitob nomi*, Shahar: Nashriyot nomi.

Qudratullayev, Hasan. 2018. *Boburning adabiy-estetik olami*. Toshkent: Ma'naviyat.

Matnda kitobga havola:

[Familiya kitob nashr yili, sahifa raqami]

[Qudratullayev 2018, 99]

Agar bir muallifning bir yilda nashr qilingan kitoblaridan foydalanilgan bo'lsa, bibliografiyada kitobning nashr yili o'zbek lotin alifbosi harflari bilan ajratilib ko'rsatiladi.

Sirojiddinov, Shuhrat. 2011 (a). *Alisher Navoiy: manbalarning qiyosiy-tipologik, tekstologik tahlili*. Toshkent: Akademnashr.

Sirojiddinov, Shuhrat. 2011 (b). *O'zbek adabiyotining falsafiy sarchashmalari*. Toshkent: Akademnashr.

Matnda kitobga havola:

[Familiya, kitob nashr yili, sahifa raqami]

[Sirojiddinov 2011 (a), 99]

[Sirojiddinov 2011 (b), 67]

Ikki muallif tomonidan yozilgan kitobni bibliografiyada berish tartibi:

Familiya, Ism va Ism Familiya. Nashr yili. *Kitobning nomi*. Shahar: Nashriyot nomi.

Abdurahmonov, G'anjion, Alibek Rustamov. 1984. *Navoiy tilining grammatik xususiyatlari*. Toshkent: Fan.

Matnda kitobga havola:

[Familiya va Familiya nashr yili, sahifa raqami]

[Abdurahmonov, Rustamov 1984, 52]

Agar kitobning uch va undan ortiq mualliflari bo'lsa, bibliografiyada barcha mualliflarning ismlari to'liq yoziladi. Bunday kitobga havola qilinganda birinchi muallif ismi yoziladi va "boshqalar" deb ko'rsatiladi.

[Familiya va boshqalar kitob nashr yili, sahifa raqami]

[Vohidov va boshqalar 2010, 847]

Kitob yoki to'plam maqolasini bibliografiyada berish tartibi:

Familiya, ism. Nashr yili. "Maqola nomi." *Kitob yoki to'plam nomi*, Ism Familiya, Ism Familiya muharrirligida, maqola sahifasi raqamlari. Shahar: Nashriyot.

Abdug'afurov, Abdurashid. 2016. "Badoye' ul-bidoya"ning tuzilish sanasi". *XX asr o'zbek mumtoz adabiyotshunosligi*, Olim To'laboyev muharrirligida, 174–184. Toshkent: O'zbekiston milliy ensiklopediyasi.

Matnda kitob yoki to'plam maqolasiga havola:

[Familiya nashr yili, sahifa raqami]

[Abdug'afurov 2016, 176]

Elektron shaklda nashr qilingan kitoblar uchun:

Elektron kitobning bir nechta formati bo'lsa, bibliografiyada foydalanilgan format ko'rsatiladi. Elektron kitobning internet manzili (URL) hamda shu manba olingan sana ko'rsatilishi lozim.

Elektron kitobni bibliografiyada berish:

Familiya, Ism. Nashr yili. *Kitob nomi*. Shahar: Nashriyot nomi. URL. Foydalanilgan sana.

Mamatov, Ulug'bek. 2018. *O'zbekiston madaniyatida tarixiy janrdagi tasviriy san'at asarlari*.

Toshkent: Mumtoz so'z. <https://kitobxon.com/uz/catalog/sanat/>. 12.03.2019.

Matnda elektron kitobga havola:

[Familiya nashr yili, sahifa raqami]

[Маматов 2018, 11]

Ikki muallif tomonidan yozilgan elektron kitobni bibliografiyada berish tartibi:

Familiya, Ism va Ism Familiya. Nashr yili. *Kitobning nomi*. Shahar: Nashriyot nomi. Internet adres (URL).

Sirojiddinov, Shuhrat va Sohiba Umarova. 2017. *O'zbek matnshunosligi qirralari*. Chikago:

Chikago universiteti nashriyoti. <http://press-pubs.uchicago.edu/founders/>.

Matnda elektron kitobga havola:

[Familiya nashr yili, sahifa raqami]

[Sirojiddinov 2017, 19-hujjat]

VIII.2. Jurnal maqolasi uchun

Chop etilgan jurnal maqolasini bibliografiyada berish tartibi:

Familiya, Ism. Nashr yili. "Maqola nomi". *Jurnal nomi* jurnal soni: maqola sahifalari.

Mahmudov, Nizomiddin. 2013. "Termin, badiiy so'z va metafora". *O'zbek tili va adabiyoti* 4: 3 – 8. Toshkent.

Matnda jurnal maqolasiga havola:

[Familiya nashr yili, sahifa raqami]

[Mahmudov, 2013, 5]

Elektron jurnal uchun:

Elektron jurnal uchun jurnalning DOI manzili ko'rsatiladi. Agar DOI manzili mavjud bo'lmasa, internet adresi ko'rsatilishi kerak (URL). DOI – bu o'zgarmas ID bo'lib, internet tarmoqlarining elektron adreslari tizimiga ulangan, ya'ni manbani boshqaruvchi <http://dx.doi.org/> manzildir.

Elektron jurnal maqolasini bibliografiyada berish:

Familiya, Ism. Nashr yili. "Maqola nomi." *Jurnal nomi* jurnal soni: maqola sahifalari. DOI adres (yoki URL).

Aminov, Hasan. 2018. "O'zbekiston san'atida temuriylar siymosi". *O'zbekistonda xorijiy tillar* 2: 246 – 253. doi: 10.36078/1596780051.

Matnda maqolaga havola:

[Familiya nashr yili, sahifa raqami]

VIII.3. Gazeta yoki ilmiy-ommabop jurnal uchun

Gazeta yoki ilmiy-ommabop jurnal maqolasiga havola matn shaklida beriladi (masalan, Muhammadjon Imomnazarovning 27.02.2005dagi “O‘zbekiston adabiyoti va san‘ati” gazetasida chop etilgan maqolasida aytilganidek...); odatda, bunday manbalar umumiy adabiyotlar ro‘yxatida keltirilmaydi. Agar keltirilsa, kitoblarga qo‘yiladigan talablarga asosan beriladi.

Agar onlayn maqolaga havola berilayotgan bo‘lsa, uning internet manzili (URL), maqola olingan sana ko‘rsatilishi kerak.

Gazeta yoki ilmiy-ommabop jurnal maqolasini bibliografiyada berish:

Familiya, Ism. Nashr yili. “Maqola nomi.” *Gazeta-Jurnal nomi*, nashr sanasi.

Imomnazarov, Muhammadjon. 2005. “Jomiy “Xamsa” yozganmi?.” *O‘zbekiston adabiyoti va san‘ati*, January 25.

Matnda maqolaga havola:

[Familiya nashr yili, sahifa raqami]

[Imomnazarov 2005, 4]

Elektron gazeta yoki ilmiy-ommabop jurnal maqolasini bibliografiyada berish:

Familiya, Ism. Nashr yili. “Maqola nomi.” *Jurnal nomi*, nashr sanasi. Internet adres.

Jabborov, Rustam. 2019. “Navoiyning Tabrizda yashagan xorazmlik kotibi”. *UZA: O‘zbekiston Milliy axborot agentligi*, 08.12. <https://uza.uz/uz>.

Matnda maqolaga havola:

[Familiya nashr yili, sahifa raqami]

[Jabborov 2010, 17]

Maqola so‘ngida foydalanilgan adabiyotlar o‘zbek lotin alifbosi tartibida beriladi. Adabiyotlar ro‘yxati ikki qismdan iborat bo‘lishi, birinchi qismda foydalanilgan adabiyot chop etilgan grafikada yuqorida ko‘rsatilgan shaklda rasmiylashtirilishi, ikkinchi qismda esa barcha foydalanilgan adabiyotlar o‘zbek lotin alifbosida berilishi talab qilinadi. Misol uchun:

Adabiyotlar

Баранов, Х.К. 1958. Арабско – русский словарь. Москва: Наука.

Adabiyotlar

Baranov, X.K. 1958. Arabsko – russkiy slovar. Moskva: Nauka.

Maqolani rasmiylashtirish talablarining ingliz tilidagi variantini “The Chicago Manual of Style, 16th Edition” qo‘llanmasi yoki <https://www.chicagomanualofstyle>. havolasidan ko‘rib olishingiz mumkin.

GUIDELINES FOR CONTRIBUTORS

Uzbekistan: language and culture is an academic journal, publishing research in linguistics, history, literature, translation studies, arts, ethnography, philosophy, anthropology and social studies. We aim to publish cutting edge, innovative, conceptually interesting, original case studies and new research, which shape and lead debates in multifaceted studies. We do not publish economic analyses or policy papers. Any opinions and views expressed in publications are the opinions and views of the authors, and the publishers are not responsible for the views/ reviews of the contributors.

The journal is published four times a year. The language of articles can be English, Russian and Uzbek. Other Turkic languages are also welcomed. In addition to research articles, the journal welcomes book reviews, literature overviews, conference reports and research project announcements.

1. General

- Submission Guideline

1. Manuscripts may be submitted at any time during the year. However, if the author wishes to have his/her manuscript published in a certain issue of the journal, the submission should be made at least five months in advance of the proposed publication date.

2) Manuscripts should be submitted by email (uzlangcult@gmail.com) as an attachment in MS Word document (.doc) format and use MS Word Source.

3) All manuscripts should be submitted with a cover page including an email address, a mailing address and a short introduction about the author(s) /contributor(s)'.

2. Manuscript format

1) The main texts should be written in Times New Roman font, 12 point, and single-spaced in 44 pagination with 1-inch margins.

2) Submissions must follow the author-date system of *The Chicago Manual of Style*, 16th Edition.

3) Quotations are given in brackets in the text.

4) A research article should normally be no more than 9,000 words in length, including the following contents:

- an abstract of 150-200 words (in English, Russian, and Uzbek) and seven to ten keywords;

- a list of references of no more than five (5) pages;

- tables and figures, if any.

5) A book review should generally be about 1,500 English words (or other languages) in length, and must include the heading and closing in the following format:

- Heading: *Title of the Book*. By Author's Name(s). City of Publication: Publisher Name, Year. pp. Price, ISBN:, (hardcover/paperback).

- Closing: Book reviewer's name, affiliation and postal address at the end.

6) Style Points Headings. Limit: Four levels.

Level 1. Title Style (e.g. the first letter of each word upper case, except prepositions), Bold, and 14 point.

Level 2. Title Style, Italics, 14 Point.

Level 3. Modified “down” style (first letter upper case, or first letter of first two words if the first word is an article), Bold, and 12 point.

Level 4. Modified down style, Bold, 11 point.

3. Style and Usage

1) Translation

- Translated excerpts from classical texts or non-English sources should be annotated with clarification of its original/published language and translator. Likewise, “Author’s own” translations of quoted texts should be noted as such.

- The author is expected to provide an English translation of key terms in the work, rather than a translator without expertise in the subject.

- Excerpts or quoted texts from published translation will not be edited. However, UzLC editors may query or modify translations of key terms or texts provided by the author.

- Where necessary, short supplementary information such as dates, an item in its original characters, or the Romanized form of a non-English item, may be included.

- Names of foreign publishers, and titles of sources published in a foreign language should primarily appear in Romanized form without translation. However, if necessary, a translation may be added in brackets ([]).

2) Names and Terms

- Place Names (foreign):

Designation for division of areas should be either translated or hyphenated after the given area name.

Designation for geographical/structure names are not hyphenated, and appear without the equivalent English term.

Institutional names are considered proper nouns. Their names should appear following the preference of the individual institutions.

3) The descriptive designation of a period is usually lowercase, except for proper names or traditionally capitalized terms.

4. Quotation

1) Block Quotations:

- A block quotation should start with double line spacing and an indentation from the left margin. From the second paragraph of the block quotation, additional paragraph indentation is needed.

Texts in block quotation should be written in Times New Roman 10 pts., and not be entirely italicized.

5. Others

1) There is one space after sentence punctuation and not two.

2) The end parenthesis, closing quotation mark, and footnote numbers come after the sentence punctuation.

3) For parentheses within parentheses, use brackets ([]).

6. Basic Citation Format

The following examples illustrate citations using the **author-date** system. Each example of a reference list entry is accompanied by an example of a corresponding parenthetical citation in the text. For more details and many more examples, see chapter 15 of *The Chicago Manual of Style*.

BOOK

Reference List (hanging indent):

Pollan, Michael. 2006. *The Omnivore's Dilemma: A Natural History of How Eating Has Evolved*. New York: Penguin.

In Text Cite:

[Pollan 2006, 99–100]

Reference List (hanging indent):

Ward, Geoffrey C., and Ken Burns. 2007. *The War: An Intimate History, 1941–1945*. New York: Knopf.

In Text Cite:

[Ward and Burns 2007, 52]

For four or more authors, list all of the authors in the reference list; in the text, list only the first author, followed by et al. (“and others”):

[Barnes et al. 2010, 847]

Reference List (hanging indent) book chapter:

Kelly, John D. 2010. “Seeing Red: Mao Fetishism, Pax Americana, and the Moral Economy of War.” In *Anthropology and Global Counterinsurgency*, edited by John D. Kelly, Beatrice Jauregui, Sean T. Mitchell, and Jeremy Walton, 67–83. Chicago: University of Chicago Press.

In Text Cite:

[Kelly 2010, 77]

Chapter of an edited volume originally published elsewhere (as in primary sources):

Reference List (hanging indent) book originally published elsewhere:

Cicero, Quintus Tullius. 1986. “Handbook on Canvassing for the Consulship.” In *Rome: Late Republic and Principate*, edited by Walter Emil Kaegi Jr. and Peter White. Vol. 2 of *University of Chicago Readings in Western Civilization*, edited by John Boyer and Julius Kirshner, 33–46. Chicago: University of Chicago Press. Originally published in Evelyn S. Shuckburgh, trans., *The Letters of Cicero*, vol. 1 (London: George Bell & Sons, 1908).

In Text Cite:

[Cicero 1986, 35]

BOOK PUBLISHED ELECTRONICALLY

If a book is available in more than one format, cite the version you consulted. For books consulted online, list a URL; include an access date only if one is required by your discipline. If no fixed page numbers are available, you can include a section title or a

chapter or other number.

Reference List (hanging indent):

Austen, Jane. 2007. *Pride and Prejudice: A Novel in Five Books*. New York: Penguin Classics. Kindle edition.

In Text Cite:

[Austen 2007, 101]

Reference List (hanging indent):

Kurland, Philip B., and Ralph Lerner, eds. 1987. *The Founders' Constitution*. Chicago: University of Chicago Press. <http://press-pubs.uchicago.edu/founders>

In Text Cite:

[Kurland and Lerner, chap. 10, doc. 19]

JOURNAL ARTICLE

Article in a print journal

In the text, list the specific page numbers consulted, if any. In the reference list entry, list the page range for the whole article.

Reference List (hanging indent):

Weinstein, Joshua I. 2009. "The Market in Plato's Republic." *Classical Philology* 104:439–58.

In text cite:

[Weinstein 2009, 440]

Article in an online journal

Include a DOI if the journal lists one. A DOI is a permanent ID that, when appended to <http://dx.doi.org/> in the address bar of an Internet browser, will lead to the source. If no DOI is available, list a URL. Include an access date only if one is required by your discipline.

Reference List (hanging indent):

Kossinets, Gueorgi, and Duncan J. Watts. 2009. "Origins of Homophily in an Evolving Social Network." *American Journal of Sociology* 115:405–50. doi:10.1086/599247.

In text cite:

[Kossinets and Watts 2009, 411]

Article in a newspaper or popular magazine

Newspaper and magazine articles may be cited in running text ("As Sheryl Stolberg and Robert Pear noted in a New York Times article on February 27, 2010..."); they are commonly omitted from a reference list. The following examples show more formal versions of the citations. If you consulted the article online, include a URL; include an access date only if your discipline requires one. If no author is identified, begin the citation with the article title.

Reference List (hanging indent):

Mendelsohn, Daniel. 2010. "But Enough about Me." *New Yorker*, January 25.

In text cite:

[Mendelsohn 2010, 68]

Reference List (hanging indent):

Stolberg, Sheryl Gay, and Robert Pear. 2010. "Wary Centrists Posing Challenge in Health Care Vote." *New York Times*, February 27. <http://www.nytimes.com/2010/02/28/us/politics/28health.html>.

In text cite:

[Stolberg and Pear 2010, 12]

WEBSITE

A citation to website content can often be limited to a mention in the text ("As of July 19, 2008, the McDonald's Corporation listed on its website . . ."). If a more formal citation is desired, it may be cited as in the examples below. Because such content is subject to change, include an access date or, if available, a date that the site was last modified. In the absence of a date of publication, use the access date or last-modified date as the basis of the citation.

Bibliography (hanging indent):

Google. 2009. "Google Privacy Policy." Last modified March 11. <http://www.google.com/intl/en/privacypolicy.html>.

In text cite:

[Google 2009]

Reference List (hanging indent):

McDonald's Corporation. 2008. "McDonald's Happy Meal Toy Safety Facts." <http://www.mcdonalds.com/corp/about/factsheets.html>.

In text cite:

[McDonald's 2008]

Jurnal 2017-yil 26-oktyabrda O‘zbekiston Respublikasi Matbuot va axborot agentligi tomonidan № 0936 raqam bilan ro‘yxatdan o‘tgan. Tahririyatga kelgan maqolalar mualliflarga qaytarilmaydi.

Manzil: Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Yusuf Xos
Hojib ko‘chasi 103-uy.
Telefonlar: +99871 281-45-11, +99871 281-41-93.
Website: www.uzlc.navoiy-uni.uz
E-mail: uzlangcult@gmail.com

Bosishga 30.06.2021-yilda ruxsat etildi.
Bichimi 70x100 1/16, Ofset bosma. “Cambria” garniturasida.
Shartli b.t. 7,51. Nashr b.t. 7,62.

“O‘zbekiston: til va madaniyat” jurnali tahririyatida tayyorlandi va sahifalandi.
“YASHNOBOD NASHR” bosmaxonasida chop etildi.
Adadi 300 nusxa. Buyurtma №2.
Bosmaxona manzili: Toshkent shahar Yashnobod tumani, 58-a harbiy shaharcha.